

Menas Literatūra Mokslas

2004 KOVO 13 d.

DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

Nr. 52 (11)

Lietuvai žengiant į Vakarus

PROF. DR. VIVA BARTKUTĖ

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba, reikšdama Tautos valią, nutaria ir iškilmingai skelbia, kad yra atstatomas, 1940 metais svetimios jėgos panaikintas, Lietuvos Valstybės suvereninių galių vykdymas, ir nuo šiol Lietuva vėl yra nepriklausoma valstybė.

Oficialus NATO Parlamentarų Asamblėjos sesijos ženklas.

Ši nutarimą paskelbė Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1990 metais kovo 11 d.

Po to slinkę keturiolika metų reikalavo daug pastangų, kaip tą tautos valią įgyvendinti. Reikėjo apsaugoti Seimą nuo sovietų tautų, atsikratyti rusų kariuomenės, dislokuotos Lietuvoje, nepasiduoti rusams, blokuojant energiją. Lietuvai ištiesai reikia kovoti su rusų palikimu – korupcija, kyšininkavimu ir biurokratija.

Tačiau Lietuva nepalūžo. Sėkmingai siekė kraštui gerovės, vystė savo ekonomiką – mokslo jaunimą ir saugojo savo kultūros lobius.

Lietuva padarė didelę pažangą, ką liudija mūsų nepaprastai ekonominiis augimas ir NATO ir Europos Sąjungos pakvietimas jungtis į Vakarų pasaulio bendriją.

Pažūrėkime, ko galime tikėtis, jungdamiesi į šias organizacijas.

Kas yra NATO? Ir ką ta organizacija daro?

Sovietams grasinant, Vakarų kraštai 1949 metais pasirašė bendrą apsaugos sutartį. „Vieno krašto užpuolimas reikš visų sutarties narių užpuolimą“, tai buvo tos sutarties pagrindas. Metų laikotarpiu, diktuojami Sovietų Sąjungos, komunistų kraštai irgi pasirašė bendrą apsaugos sutartį Varšuvoje.

NATO pagrindas yra nedidelė organizacija su generaliniu štabu Briuselyje. NATO neturi nei savo kariuomenės, nei laivyno. Sutarties kraštai nusprendžia, ar jų kariai dalyvaus NATO žygiuose, ar ne. Dabartiniai NATO veiksmams skirti daugiausia taikos palaikymui Bosnijoje, Kosovo, Makedonijoje ir Afganistane. NATO taip pat rūpinasi žvalgyba, sutarties kraštų kariuomenės treniravimu ir visų apsigūnimu.

Pirmas NATO praplėtimas

įvyko 1999 m., kai įsijungė Lenkija, Vengrija ir Čekų respublika. 2004 m. gegužės mėnesį septynios kitos valstybės įsijungė į NATO: Lietuva, Latvija, Estija, Slovakija, Slovėnija, Rumunija ir Bulgarija.

Pereitą vasarą turėjau progą aplankyti NATO generalinį štabą Briuselyje ir susipažinti, kaip NATO organizacija priims naujas nares iš rytinės Europos. Taip pat dalyvavau NATO posėdžiuose Budapešte ir bendravau su buvusiu Vengrijos krašto apsaugos ministru Reda Samarkani. Ministrė Samarkani sėkmingai išvalė vengrų kariuomenę nuo komunistų ir ją modernizavo. Jinau papasakojo, kaip NATO priėmė naujas tautas į savo organizaciją. 2002 metais lapkričio mėnesį Prahoje prezidento Vaclav Havel mintys ir parinkta muzika iš Verdi operos „Nabucco“ vergų choro, iš Amerikos juodųjų vergų giesmių ir Beethoven devintos simfonijos, sudarė tokią

iškilmingą nuotaiką, skelbiančią, kad po 40 metų vergystės Rytinės Europos tautos išsi-veržusios iš priespaudos, jungiasi į laisvą pasaulį. Pagal jos pasakojimą, iš visų dalyvių akių riedėjo ašaros.

Kuo Lietuva turės prisidėti prie NATO?

Lietuva turės toliau modernizuoti savo kariuomenę, NATO generalinį štabą, ir prisidėti prie užsienio žygių. Lietuviai kariai jau dabar tarnauja Bosnijoje ir Kosove, o gydytojai ir medicinos darbuotojai – Afganistane. Lietuva dabar skiria kasmet 2 proc. valstybės bendrojo produkto kariuomenei ir turės tai tęsti toliau. Mūsų ambasadorė ir kariai greitai laiku pradės dirbti NATO generaliniame štabe.

Lietuvai reikės išvystyti specialybę: kokią bendrojo apsigūnimo srityje lietuviai bus geriausiai pasiruošę? Pavyzdžiui, nuo 1999 metų vengrai išvystė labai mobilių tiltų atstatymo-kovos batalioną. Šitas vengrų batalionas atstatė daug tiltų per Tigro ir Eufrato upes Irake.

Kokia galėtų būti lietuvių specialybė? Aš neabejoju, kad Lietuvos gynybos vadyba yra numaciusi sritį. Kalbama, kad daugelio metų lietuvių partizaninė patirtis galėtų būti naudinga kovose prieš nedraugin-gas partizanų grupes.

Ką Lietuva gaus iš NATO?

Kai Lietuva įstos į NATO šį pavasarį, valstybė bus saugesnė nuo priešų ir kaimynų kaip bet kada savo istorijoje.

„Vieno krašto užpuolimas, yra visų kraštų užpuolimas“.

Lankantis Briuselyje praeitą vasarą, turėjau progą susitikti ir pakalbėti su Amerikos NATO vicembasadorium Daniel Speckhard. Pokalbio metu jo paklausiau: „Ką NATO darytų, jeigu Rusija užimtų Pabaltijo kraštus?“ Toks buvo ambasadoriaus atsakymas: „NATO pripažįsta tokią riziką. NATO štabo nuomone, kad didžiausia rizika yra, kad Rusija užpuls Pabaltijos valstybes, prisidengdama neva norėdama apsaugoti rusų mažumas.“

NATO planas turi numatyti spaudimus įvairiausiais frontais. Pavyzdžiui, NATO nusiųstų laivyną į Juodąją jūrą. Amerikos kariuomenė turėtų manevrus Kaukaze, kur amerikiečiai jau dabar turi daug kareivių Gruzijoje. Ir, žinoma, būtų įvestos ekonominės sankcijos (blokada). Diplomatai tada

turėtų išmąstyti, po kokia priedanga rusai galėtų pasitraukti iš Pabaltijo valstybių.“ Mane labai nudžiugino, kad NATO turi planus, kaip apginti Pabaltiją. Su AWAC žvalgybos lėktuvais NATO jau dabar praplečia apsaugos ribas, įjungiant Pabaltijos valstybes. Tapusi NATO nare, Lietuva šį pavasarį bus saugesnė nuo savo kaimynų, kai bet kada savo istorijoje.

Europos Sąjunga – Lietuvos kelias į ekonominę gerovę. Kaip Europos Sąjunga prisidės?

Po Antrojo pasaulinio karo prancūzų ministras Schuman ir vokiečių kancleris Konrad Adenauer sutarė nuo karų apsaugoti ateities kartas. Prieš tai per 70 metų, Prancūzija ir Vokietija kariavo tris kartus, nieko neišsprendė, tik išgyveno baisius nuostolius.

1952 metais jų pastangom, Romos sutartimi 6 kraštai pradėjo tarptautinę organizaciją, kuri turėjo tvarkyti anglies ir plieno gaminimą Alsace-Lorraine ir Ruhr slėniuose. Tie pirmieji dalyviai buvo: Prancūzija, Vokietija, Italija, Belgija, Olandija ir Luxemburgas. Kadangi anglis ir plienas yra pagrindinės medžiagos karo pramonėi, jie pradėjo su tų žaliavų gaminimo kontrole. Pamažu Europos Sąjungos įtaka vystėsi ir kitose ekonominėse srityse.

Europos Sąjunga toliau praplėtė, kai priėmė Angliją, Airiją, Daniją, Ispaniją, Portugaliją, Graikiją, Austriją, Švediją ir Suomiją. Europos Sąjunga šiuo laiku turi penkiolika narių ir vienuolika oficialių kalbų. Dabar Europos Sąjunga yra atsakinga dėl visų ekonominių reikalų visuose sutarties narių

kraštuose. Nemanykime, kad kraštams yra labai lengva įsijungti į Europos Sąjungą. Anglai turėjo kelis kartus prašyti, kol pagaliau gavo pakvietimą prisijungti. ES atsakomybė yra sukurti tikrai atvirą rinką su 450 milijonų žmonių. Jau nuo 1992 m. prekės, žmonės ir pinigai galėjo laisvai judėti per visus tuometinius ES kraštus. 2001 m. prasidėjo bendri pinigai – euro. Nors ES atsakomybės yra labai rimtos, jos yra tik ekonominėje srityje. Kiekviena valstybė yra atsakinga už savo teisę, krašto apsaugą, vidaus reikalus, kaip sveikata, švietimą, kultūrą, žemės ūkį ir t.t.

Kokia yra ES valdymosi struktūra

Keturiuos istaigos sudaro Europos Sąjungos valdymo sistema. Tai: kabinetas, parlamentas, ministrų taryba ir vyriausiasis teismas.

Kiekviena valstybė siunčia į Briuselį vieną ministrą į kabinetą. Tas ministras turi „portfelį“, kaip sakysime – sveikatos, prekybos, užsienio reikalų, žemės ūkio ir t.t. Kokį „portfelį“ Lietuvos ministrė gaus, sunku pasakyti. Tačiau Lietuvos vyriausybė jau paskyrė dabartinę finansų ministrę Dalią Grybauskaitę įsijungti į kabinetą. Ilgainiui Lietuvos atstovai bus ne tik savo srities ministerijoje, bet ir kitose ministerijose. Kabineto ministrai išvysto pasiūlymus dėl taisyklių, projektų, programų ir įstatymų visai Europos Sąjungai.

Antroji istaiga yra Europos Sąjungos parlamentas, kuris susirenka Strasboure, Prancūzijoje. Kiekvieno krašto piliečiai išrenka savo atstovus, proporcingai pagal gyventojų skaičių. Iki šiol parlamento nariai posėdžiauja tik porą mėnesių ir metus ir dar neturi didelės įtakos ES veikimui.

Trečioji istaiga – kuri turi daugiausia įtakos – yra Ministrų taryba. Jos nariai yra kiekvieno krašto ministrai, pavyzdžiui, gali būti ministrai pirmininkai arba žemės ūkio ministrai, arba finansų, ar sveikatos ministrai, ir t. t. Jie posėdžiauja vidutiniškai keturis kartus per metus, paprastai 2-3 dienas. Susirinkę jie sprendžia kabineto pasiūlymus dėl naujų ekonominių įstatymų ir projektų. Pirmininko pareigos ministrų taryboje keičiasi kas šešis mėnesius. Italijos pirmininkystė neseniai pasibaigė. Airija perėmė dabartinio pirmininko pareigas. Olandijos pirmininkystė prasidės liepos mėnesį Ministrų taryboje balsavimas pataikauja mažoms tautom. Kai ministrų taryba priima įstatymą ar taisyklę, tai tada krašto parlamentai irgi turi tai patvirtinti ir pritaikyti savo krašto gyvenimui.

Prieš Lietuvai įsijungiant į Europos Sąjungą, ji turėjo priimti visus veikiančius įstatymus, ir tai jau atliko.

Europos Sąjunga bus praplėsta gegužės mėnesį, kai įsijungs dar dešimt valstybių: Lietuva, Latvija, Estija, Lenkija, Čekija, Slovakija, Vengrija, Slovėnija, Malta ir Kipras. Tuo būdu ES turės devyniolika ofi-

Prof. dr. Viva Bartkutė.

cialių kalbų. Pagalvokite! Kiek Briuselyje bus darbo vertėjams!

Ko lietuviai gali tikėtis iš ES?

Tą klausimą reikia atsakyti taip: kas atsitiks iškart ir kas užtruks ilgiau. Iš karto visi muitai tarp ES dalyvių bus panaikinti. Tad Lietuvai bus daug lengviau eksportuoti prekes į Vakarus. Ir, žinoma, bus antplūdis prekių iš Vakarų.

Ne tik prekės ir kapitalas galės laisvai keliauti ir dirbti kituose kraštuose. Reikia manyti, kad Lietuva gali nustoti daug išsimokslinusių jaunų žmonių ir darbo jėgos.

Jeigu Lietuva seks Portugalijos, Ispanijos ir Airijos pėkynius, tai gali tikėtis daug daugiau investavimo iš užsienio. Lietuva turi gerą, patyrusią darbo jėgą, kuri tik ketveri mėnesiai, palyginus su Prancūzijos ar Vokietijos darbo jėgos kainomis. Kai Portugalija buvo priimta į ES „Fordas“ įsteigė didelės mašinų gamintojos įmones Portugalijoje. „Fordas“ eksportuoja mašinas iš savo Portugalijos fabriko į visą Europos Sąjungos rinką. „General Motors“ taip pat padarė Ispanijoje. IBM ir „Dell Computers“ įsteigė savo Europos operacijų bazę Airijoje.

Ankstyvas tokio tarptautinio investavimo pavyzdys yra „Airbus“ operacija Šiaulių oro uoste. „Airbus“ dabar atlieka mechaninius ir dažymo darbus savo lėktuvams Zokniuose. Lietuva gali daugiau tokių pavyzdžių tikėtis.

Lietuva toliau gali tikėtis paramos iš Europos Sąjungos biudžeto. ES skiria didelius pinigus „Statybos ir sanglaudos fondams“ (Structural and Cohesion Funds). Tie pinigai skiriami kraštams, kurių žmonių pajamos yra žemesnės negu visų Europos gyventojų pajamų vidurkis. Lietuvai pajamos dabar sudaro tik ketvirtį Europos vidurkio. Fondas remia projektus tose rajonuose, kuriems daugiausia reikia pagalbos. Tie projektai gali būti dėl energijos,

transportacijos, amatų ir smulkių prekybos išvystymo, gamtos apsaugai ir t.t. Europos Sąjungos atstovai kasmet tikrina tuos projektus. Bet koks išėikvojimas ar kyšininkavimas yra baudžiamas ateities fondo mažinimu.

Litas galios tik iki 2007 metų. Po to bus įvestas euras.

Lietuva taip pat turės sunkumų. Didžiausias sunkumas bus ūkininkams, nes iš Vakarų žemės ūkio produktai veržiasi į Lietuvos rinką. Pagal sutartį, Europos Sąjungos biudžetas šelpa Vakarų kraštų ūkininkus septynerius metus, kad jie sėkmingai galėtų konkuruoti su Rytinės Europos mažiau apmokama žemės ūkio darbo jėga. Šita sistema netrukdo Lietuvos ūkininkams eksportuoti savo prekes ir į kitas rinkas, ir Lietuvos valdžiai netrukdo paremti savo žemės ūkio.

Ką Lietuva turi daryti?

Pirmas ir svarbiausias dalykas yra, kad Lietuva turi išsiųsti į Briuselį geriausius žmones. Europos Sąjunga – tai aukščiausias pilotazas su didelėmis asmenybėmis ir dideliais pinigais. Pavyzdžiui, į dabartinį kabinetą, Italija nusiuntė savo buvusį ministrą pirmininką Roman Prodi, Austrija savo užsienio reikalų ministrą Franz Fischler, o Anglija savo buvusį paskutinį Hong Kong gubernatorių Chris Paten. Lietuviai turi būti gerai pasiruošę sunkioms deryboms. Jie turi mokėti daryti (coalitions) užkulisinius susitarimus. Pavyzdžiui, kad pravestų greitkelį per centrinę Europą, tie keturi kraštai, kurie visai neturi priėjimo prie jūros – Vengrija, Čekija, Austrija ir Slovakija – nutarė remti žuvininkystės politiką, kad gautų kitų narių paramą, prašant Europos Sąjungos pinigų praveisti tą greitkelį.

Vilniuje vyriausybės žmonės turi gerai suprasti Europos Sąjungos veiklos būdus ir gerai paruošti ekonominius projektus Statybos fondo paramai gauti.

Nukelta į 2 psl.

TURINYS

NATO, Europos Sąjunga – o kas toliau?

Paveiksluose ir poezijoje viskas įmanoma. Lietuvių kilmės smuikininkas.

Išleistas antrasis egzodo vaikų literatūros antologijos tomas. Laureatų pasisakymai po premijų įteikimo.

Dail. Vandos Balukienės tapyba. „Sodauto“ liaudies ansamblio spektaklis.

Prisimenant džiugų įvykį, kai Madride į NATO pakviestų valstybių – Čekijos, Lenkijos ir Vengrijos – vadovai susitiko su Baltijos valstybių prezidentais, kuriems pažadėjo paramą, siekiant narystės NATO. Iš Kairės: Estijos prez. Lennart Meri, Vengrijos ministras pirm. G. Horn, Čekijos prez. Vaclav Havel, Lenkijos prez. Aleksandr Kwasniewski, Latvijos prez. Guntis Ulmanis, Lietuvos prez. Algirdas Brazauskas. Nors metų bėgyje keitėsi vyriausybės ir prezidentai, Lietuva niekuomet iš akių nepametė savo užsibrėžto tikslo – įsijungti į NATO ir Europos Sąjungą.

EPA-Elta nuotr.

Joana Valaitienė. „Medis — kompozicija“. 1995. Akvarelė.

Paveiksluose ir poezijoje viskas įmanoma

LAIMA KRIVICKIENĖ

Jau parašyta Joanos Paltarokaitės–Valaitienės (1925–2002) gyvenimo istorija nebesugrąžinamai priklauso praeičiai, niekas jos nebepakeis, tik prisimindami, neleidžiamie jos nugramzdinti nebūtin ir nutiesiamie sąsajas su dabartimi. Toldami nuo praėjusio laiko, imame geriau suvokti tikrąsias vertybes, stengiamės neprarasti, išsaugoti jas. Dr. Jonas Valaitis surinkęs Joanos kūrybą pereitais metais išleido jos poezijos knygą *Nebyli žemė*, iliustruotą autorės paveikslais, o šių metų kovo 21–ąją, sekmadienį, Pasaulio lietuvių centre po iškilmingų antrųjų netekties metinių paminėjimo šv. Mišių, Lietuvių dailės muziejuje, dalinamasis su visais išsaugotu meno grožiu, pristatys naują *Spalvų pasaulis* dailės darbų monografiją, skirtą Joanos Paltarokaitės–Valaitienės kūrybiniam palikimui įtvirtinti. Dvi, kaip dvyne, lietuvių ir anglų kalba knygas – baltais aplankais su spalvingu, 1998 m. sukurtu kosmoso tema paveikslu „Vyras iš Marso“ viršelyje, išleido „Galerija“. Dizainas Eugenijaus Krukovskio. Lietuvių kalba išleista 350 egz., angliškai – 150. Visos spaudos autorinės teisės priklauso dr. Jonui Valaičiui.

Joana Paltarokaitė–Valaitienė, dailininkė, poetė: „Esu mįslė /dviejuose asmenyse./ Žalia gėlė /ar nusibodęs namas?/ Geltona bitė /medaus kory/ ar sprukti/pasiruošęs paukštis?/ Gal duonos kepalas / išaugęs ant mielių?/ Esu / pradžia, tęsinys ir finalas, / lopšinė iš devynių dainų“. Gimė Lietuvoje. Į Ameriką atvyko 1949 m. Studijavo biologiją Roosevelt universitete ir mikrobiologiją Čikagos universitete. Tapyti mokėsi pas meno kritiką Richelieu, akvarelės liejimo ir kompozicijos Du Page kolegijoje pas Wayne Atkinson ir Serena Niensted. Kaip tik jie ir paskatino Joaną tęsti kūrybinę veiklą. Dalyvavo parodose: 1987 ir 1989 m. Thomas Ford bibliotekoje Western Springs, 1992 m. „Mano pirmoji paroda“ M. K. Čiurlionio galerijoje, 1999 m. suruošė I–ąją autorinę parodą Lietuvių dailės muziejuje PLC, II–oji retrospektyvinė – pomirtinė, suruošta 2003 m. M. K. Čiurlionio galerijoje, Čikagoje. Trumpa kūrybinė biografija, skaitiniai ir suminėtos datos šalia besišypsiančios dailininkės portreto, prime-

na žmogaus buvimo žemėje momentus, tik neatskleidžia kūrybos prasmės, ją galime surasti leidinio skyriuose. Jų viso 7, talpinančių per 60 paveikslų reprodukcijų ant geros kokybės popieriaus, ir keliaudami iš vieno skyriaus į kitą pateksime į visai kitą meno pasaulį, jausmų ir spalvų spontaniškumą, kunkuliuojantį, gyvybingą.

Parenkant paveikslus, sudarant knygos skyrius, vadovautasi artimais vaizdiniais, išreikšiančiais temos mintį ir atlikimo priemones. Akvarelės – skaidrios besiliejančios spalvos, tai ką ir suteikia ši technika, o tuo pačiu ir ką leidžia atskleisti – vidinę klausą, užkoduotą jausmų reginį. Jos akvarelės – jausminiai lyriški, intelektualiniai minčių klodai, tai gamtos ir fantazijos junginys, nuotaika, žaismė, vedanti į kosmoso spalvomis prisodrintas erdves. Kosmoso tema, kur ir pavadinimuose vyrauja Marsas: „Marso karalius“, „Marso gėlės“ – ir jai būdingas filosofinis pradas, skaidrus ir įvairiaspalvis kosmoso erdvių grožio pajutimas. Atsidavimas vaizduotei ir poleiui išlaisvina kūrybinę mintį

bet tuo pačiu reikalauja didesnio susikaupimo, tikslumo išskaidrinant temos viziją. Mėgstama gamtos, miško tema „Degantis miškas“, „Migla“, „Be pavadinimo“, turi beveik nekinantį įvaizdžio lauką, „Klevo lapas“, „Kaktusas“, „Vandens lelija“, išsiskleidžiantis, virpantis augmenijos sustabdytas momento grožis, visada naujame kontekste. O mintis, kaip universalus fantazijos ženklas egzistuojantis svaiose, įkvėpimo – atradimo būsenoje nuneša gal net toliau nei vaizduotė: „Prieš mūsų“, „Džiunglės“, „Prerijų rožė“, „Krūmas“, ir kt.

Idomu, kad tapyboje ji remiasi visai kitu meniniu mąstymu: čia tiksliai fiksuojamas vaizdas – „Arizonos vaizdai“, „Kolorado vaizdai“. Ir tuo pačiu metu ji neria ir į „Modernią fantaziją“ ir iš suabstraktintų motyvų, geometrinių figūrų, spalvinių plokštumų kuria naujovišką meną net nevengdama abstrakčios gamtos išraiškos – „Nakties peteliškė“, „Vejuota diena“, ir vitražiška išdėsciusi spalvų ornamentus paveiksluose „Žieminiai varvekliai“, „Varveklių mandala“, groja spalvų muzika „Velykinėse verbosė“.

Paveiksluose, kaip poezijoje, viskas įmanoma, paradoksalu, tačiau visa tai priimame kaip

realybę, egzistuojančią kažin kokiame kitame erdvės, laiko ir minties pjūvyje.

Algimantas Kezys, 2003 m. M. K. Čiurlionio galerijoje atidarydamas dailininkės Joanos Paltarokaitės–Valaitienės retrospektyvinę parodą, išsakė labai gražias mintis, ir jos tapo knygos motto: „Dailininkės Joanos Valaitienės darbai – tai grafinis judesys, gamtos stichija, spalvų deriniai. Dailininkei rūpi kurti ir perkurti tai, kas prieinama, širdžiai miela, dvasiai ir protui suprantama. Šen bei ten užtikti gamtos motyvai jos darbuose tampa tarsi trąpimais šuolui aukštyn. Čia jūntamas veržlumas nemirti, išlikti, tiesti rankas ten kur geris, šviesa, meilė. Sustoti, praprasti neįmanoma tam, kuriam atsivėrė nematyti reginiai. Neįmanoma neklausyti, kai šaukia paslaptis. Neįmanoma stebėti vien iš tolo, kas jau čia pat, tarsi prašvitęs rytas. Puoli ant kelių sudėjęs rankas. Nežinau, kad meldiesi, bet žinau, kad jau ti ir gyveni. Nesi aiškiaregis, bet supranti, kad kažkas moja, kviečia. Ir štai eini, kaip per trapų ledą. Kur link? Kas žino?“

Algimantas Kezys kovo 21 d. Lietuvių dailės muziejuje supažindins su knyga *Spalvų pasaulis*. Kalbės dr. Jonas Valaitis, Joanos Paltarokaitės–Valaitienės eiles skaitys Daiva Markelytė. Koncertuos smuikininkė

Joana Valaitienė. „Vejuota diena“. 1996. Aliejinė tapyba.

Laikau save lietuviu smuikininku

Besklaidant New Yorko filharmonijos koncertų programos, vienoje jų užtikau parašyta, jog Lincoln Center NY, balandžio mėnesį, koncertuos „Lithuanian violinist Julian Rachlin“.

Susidomėjus ir panaršius po muzikinės žiniasklaidos puslapius, sužinojau, kad Julian gimė Vilniuje. 4 metų amžiaus, kartu su tėvais 1978 m. išvyko į Austriją ir apsigyveno Vienoje. Jo abu tėvai muzikai. Tėvas – violončelistas, o motina dainininkė. Todėl nereikia stebėtis, kad Julian, nuo pat kūdikystės gyvendamas apsupamas muzikos garsų, pats muziką pamėgo. Kada tėvas su violončele grodavo, Julian, pasigriebęs lietsargį, pasistatydavęs ir, braukdamas per jį smičiumi, tėvui „pritardavo“.

Smuiko studijas pradėjęs Linz (Austrija) konservatorijoje, toliau jas net 15 metų privaciai tęsė pas prof. Boris Kushnir.

ganini, Brahms, Beethoven...) smuiko kūrinius.

Dabar J. Rachlin 29 metų. Jis jau žinomas visame pasaulyje. Su dideliais simfoniniais orkestrais ir garsiais dirigentais metų slinktyje atlieka apie 100 koncertų. Jam tas krūvis nesąsunkus ir jo nevargina. Prie viso to reikia nepamiršti, kad jis nuo 1999 metų dėsto dar ir Vienos konservatorijoje.

Julian savo „šaknų“ neslepia. Kiekvienoje koncertų programoje būna rašoma, jog jis yra lietuvių smuikininkas. Lietuvoje apsilankyti nevengia: „Gimiau Vilniuje, čia gimė mano mama, tad kiekvieną kartą būnu laimingas, kai čia groju. Laikau save lietuvių smuikininku ir labai tuo didžiuojuos“, pokalbyje su Z. Ramoškaite pasakė (*Muzikos barai*).

Julian paskutinį kartą Lietuvoje lankėsi praėjusių metų spalio 11 d. Tuomet Vilniaus filharmonijos salėje, kartu su Lie-

Smuikininkas Julian Rachlin.

tuvos nacionaliniu simfoniniu orkestru, diriguojant svečiui iš Austrijos George Mark, atliko L. Van Beethoven Koncertą smuikui ir orkestrui D–dur, op. 61.

„A magician of the violin“. Taip pavadintas *Frankfurter Allgemeine Zeitung* (Vokietija), smuikininkas J. Rachlin kartu su New Yorko Filharmonijos simfoniniu orkestru, diriguojant Lorin Maazel, Lincoln Center, Avery Fisher salėje, NY, balandžio 1, 2 ir 3 d. atliks Krzysztof Penderecki Koncertą smuikui Nr. 2 – „Metamorphoses“.

Kompozitorius K. Penderecki „Metamorphoses“ sukūręs, jį dedikavo garsiajai Vokietijos smuikininkei Anne Sophie Mutter. Tą itin stambų kūrinių, pačiam kompozitoriui diriguojant, 2002 m. balandžio 12 d. su didele sekme J. Rachlin atliko ir Filharmonijos salėje, Vilniuje.

P. Palys

Irena Gelažienė

NES TU ESI

Esu tik smėlyje įminta pėda,
Išnykstantis tik aidas mėlynuos kalnuos,
Tarytum klykianti žuvedra
Išgąsdinta bangos.
Bet argi aš galiu menkystę savo
Uždėti Tau, kaip kryžių, Dieve, ant pečių,
Kai aš Tave jaučiu —
Žiedų kvėpėjime,
Miškų šlamėjime,
Pavasario vėjo dvelkime.
Žinau, gali ir vėl, kaip Lozorių gyvent prikelti,
Ištarti žodį – sieloj šventę!
Tačiau nebark manęs, prašau, už mano laimę,
Kurį kasdien geriu,
Nes Tu buvai,
Nes Tu esi,
Tu tas didysis Ilgesys,
Tas niekad neišnykstantis Visatos aidas...

KAIP VAIKAI

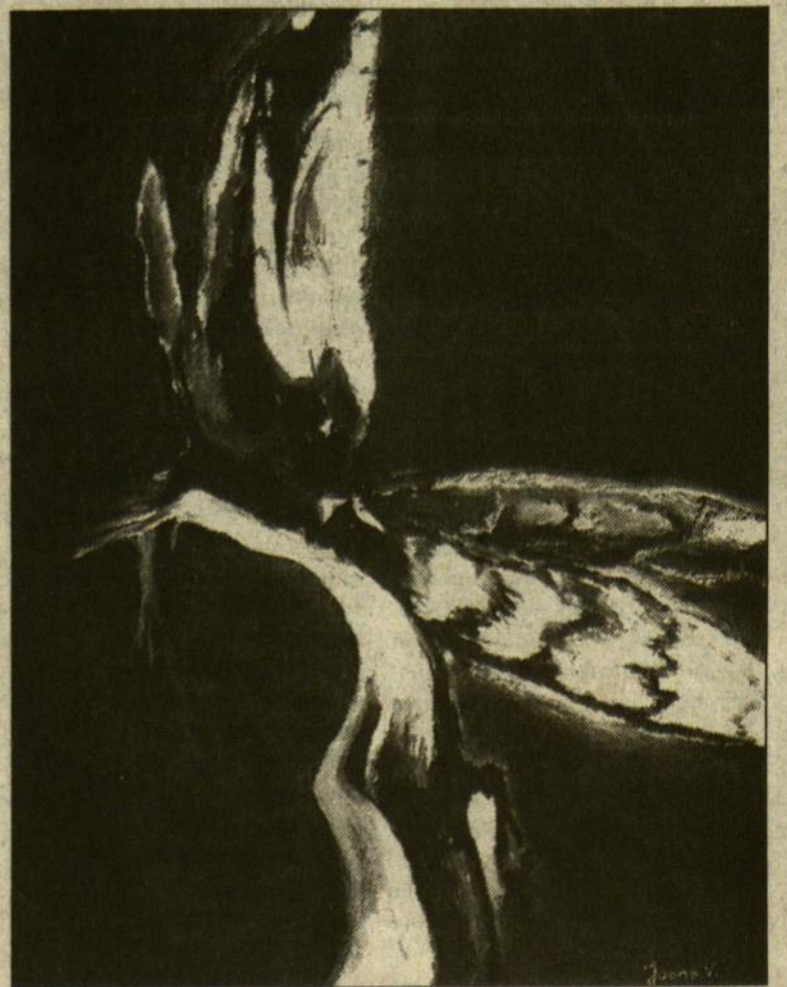
Gražus ir didelis gyvenimas!
Mes, kaip vaikai, išbėgame su juo pažaisti.
O dienos bėga, tartum, vejamos
Kreivais, vingiuotais, kaip lemtis takais.

Vėl, kaip vaikai, pavargę ir sušalę,
Sutūpsime prie Amžinos ugnies,
Gyvenimui lyg duoklę atidavę
Škausmų ir džiaugsmo, šilumos širdies.

Tik liūdesys, kaip juodas paukštis,
Ilgai laikys apglėbes tėviškes laukus,
Jaunystę ten sparnais palaužtais
Ir ištuštėjusius namus.

IR VĖL

Mane ir vėl tu išviliojai
Po tamsią naktį paklajot
Tuščiomis gatvėmis, alėjomis.
Žinau – esi tik vėjas
Už mano lango dūkstantis, pašėlęs,
Į tavo aš verpetą įsisukti ateinu,
Pamiršti, kad ir vėl diena
Draskys, kaip debesis tamsius
Minčių ir abejonių pilną
Mano širdį.

Joana Valaitienė. „Naktinė peteliškė“. 1998. Aliejinė tapyba.

Lietuvai žengiant į Vakarus

Atkelta iš 1 psl.

Lietuvos Vyriausybė ir Seimas taip pat turi sudaryti sąlygas lengvai ir sklandžiai verslo veiklai Lietuvoje. Reikia mažinti investavimo procedūrą užsienio bendrovėms. Jeigu bus per daug biurokratijos, tarptautinės bendrovės gali nukreipti savo investicijas į Čekiją, Estiją, Lenkiją, ar kitur, o ne į Lietuvą.

Žiūrint į ateitį, reikėtų vėl pasinaudoti Portugalijos, Ispanijos ir Airijos patirtim. Vienos kartos būvyje tos trys tautos praturtėjo iki Europos žmonių

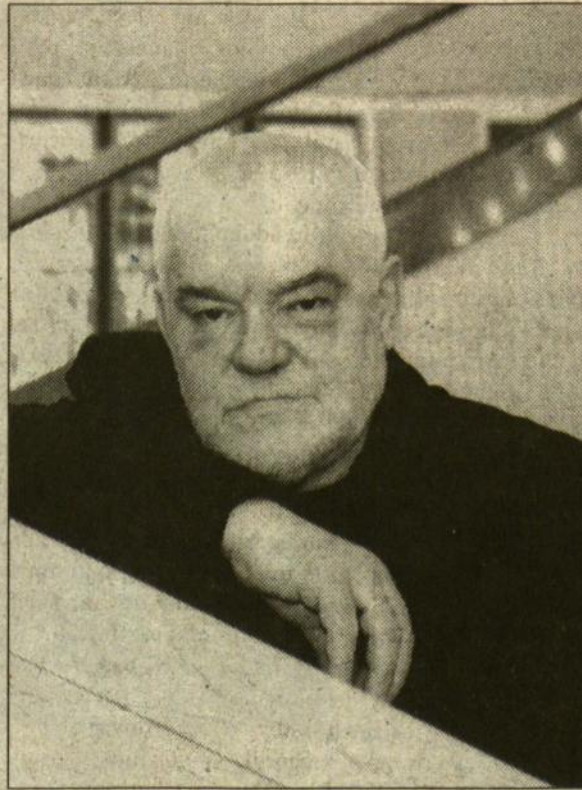
pajamų vidurkio. Airija, kuri buvo labai varginga, dabar tapo net viena turtingiausių valstybių Europoje. Lietuvos pajamos yra mažesnės, bet galim tikėtis, kad vienos kartos laikotarpiu Lietuva ne tik pasieks Europos ekonominį vidurkį, bet jį net pralenks.

Dr. Viva Bartkutė yra Notre Dame universiteto, Indiana valstijoje profesorė. Ši paskaita skaityta š.m. kovo 7 d. Pasaulio lietuvių centre, Lemont, IL, švenčiant Kovo 11–ąją. Šventę ruošė Amerikos Lietuvių tautinės sąjungos Čikagos skyrius.

Laureatų mintys

Nacionalinės kultūros ir meno premijų laureatų grupė Seimo galerijoje. Iš kairės: kompozitorius Vytautas Barkauskas, rašytoja Bitė Vilimaitė, solistas Vytautas Juozapaitis.

Fotomenininkas Antanas Sutkus.

A. Žiziūno nuotrauka.

Patiems iškiliausiems Lietuvos menininkams įteiktos Nacionalinės kultūros ir meno premijos. Valstybės atkūrimo dienos – Vasario 16–sios proga jų pagerbimas vyko Operos ir baleto teatre, o LR Seimo galerijoje buvo pristatyti naujų laureatų darbai, vyko visuomenės, žurnalistų susitikimai, laisvi pokalbiai su premijomis įvertintų kūrinių autoriais.

Operos ir baleto teatre įteikiant apdovanojimus, apie autorių atrinkimą, jų kūrinių įvertinimą Nacionalinių kultūros ir meno premijų komiteto pirmininkas Sigitas Geda, be kita ko, kalbėjo:

– Mūsų komitetas, susidedantis iš penkiolikos pripažintų šalies kūrėjų ir kūrybos analitikų, ilgai ir kantriai nagrinėjo, svarstė, ginčijosi, kvietėsi autoritetingus ekspertus tam, kad garbingiausias šalies apdovanojimas būtų įteiktas tikrai vertiems, talentingų darbų autoriams bei atlikėjams. Nors nuostatos ir taisyklės, pagal kurias mes dirbame, įgalioja mus vertinti paskutiniųjų penkerių metų menininkų kūrybą, regis, nebūna, nėra taip buvę, kad neatsižvelgtume ir į viso gyvenimo kūrybą ir jos foną.

Dar nėra buvę taip (o premijos teikiamos nuo 1989 metų), kad kas nors ją būtų gavęs du kartus. Tai kas, kad tokia galiybė yra. Priežastis gana paprasta: turime talentingų žmonių atsargą, tam tikrą rezervą. Kasmet jau minėtam įvertinimui pristatoma 25–30 kandidatų. Slaptu balsavimu galop paliekame devynis.

Nepasakytiau, kad mano paties, o manau, kad ir mano kolegų sąžinė bei išmanymas leistų tvirtinti, kad tie, kurie lieka už lemtingo skaitčiaus, t.y. nesurenka reikalingų balsų daugumos, yra šio apdovanojimo neverti. Bent jau 3, 4, 5 dažnai ištis pritrūksta to, ką galėtume vadinti fatališkos sėkmės ar „laimės šypsenos“ vardu. Guodžiamės, kad yra išiečių, esama ir kitų garbingų premijų bei apdovanojimų. Kad šie metai – nei pirmi, nei paskutiniai. Klaidas galima ištaisyti, o minėtoji laimės šypseną beveik sutampa su tuo, kuo vadinamės sunkioje kasdienybėje – viltimi.

Prie šito palaimingo žodžio norėčiau minutėlę stabtelėti. Nors ir mano, manau, kad ir jūsų tėvai kartais mesteledavo tokį posakį – „Viltis – kvailių motina!“ betgi kas liktų pasaulyje be šitos tegul ir nevisur ir

nevisad suspėjančios motinos? Mus visus gelbsti kruopa tikėjimo ir kruopa idealizmo. Ir tuos, kurie auginą išjuokiamus runkelius ar bulves, ir tuos, kurie vairuoja sunkiasroves mašinas iki kokios Portugalijos ir atgal, galop – kurie geriau ar blogiau vairuoja mūsų valstybę.

Ten, kur prasideda menas ir kūryba, o prasideda jie toje pačioje kasdienybėje, viltis dar labiau groja nematomais savo smuikais, vargonais ir violončėmis, žaidžia visomis vaivorykščių spalvomis, vejasi žodžiais, vaizdais.

Žmonės, kurie šiandien čia pagerbiami, regisi man, beveik nieko kito ir nedarė visą gyvenimą – jie audė vilties voratinklį, jų siūlai buvo iš meilės ir vilties, kartais gal net iš įtūžio, iš skausmo. Krisdami į savas nevilties ir depresijos gelmes, jie patyrė daugiau pralaimėjimų, negu pergalų. Kiti taip gal nebūna. Taip kuriamas grožis. Visų mūsų esmės ir prasmės atsiranda ten, kur skaudūs nuopoliai ir išganingi prisikėlimai.

Toji muzika, kuri kuriama ir atliekama mūsų krašte, toji literatūra, kuri rašoma ir leidžiama, toji dailė, toji fotografija... Visa tai yra reikšminga, nors tik iš dalies matoma tikrovės dalis, galop tradicijos ir paveldo dalis, – atramos, kurių galbūt nespėjome įsitverti mes, bet įsitvers mūsų vaikai.

Nėra tokio meno, tokios kūrybos, kuri būtų nereikalinga žmonėms. Tiesa, iš pradžių tautai būna reikalinga daliai žmonių, o paskui – visuomenei, tautai, valstybei, pasauliui.

Lietuvos Nacionalinio operos ir baleto teatro dirigentas **Jonas Aleksa:**

– Mes, šiandieniniai laureatai, esame skirtingų meno šakų atstovai, tačiau visus mus vienią stabuklingas žodis – kūryba. Puoselėti savyje kūrybinę ugnelę, neleisti jai užgesti – ar tik nebus pagrindinis menininko uždavinys ir rūpestis.

Mums atrodo, kad kūrybiškumas būtinas ir kiekvienam piliečiui kasdieniame gyvenime. Valia, ryžtas nusimesti lipnios rutinos pančius – manau, turėtų būti daugelio mūsų siekis.

Poetas **Antanas A. Jonynas.**
– Vienintelė rašytojo priedermė ir pareiga – rašyti. Poeto priedermė – rašyti eilėraščius, ką aš ir darau daugiau kaip tris dešimtis metų, siekdamas savo

gimtąja lietuvių kalba ir kartu universalios poezijos kalba išreikšti neapčiuopiamą būties savybę – poetiškumą.

Naivu manyti, kad šiandienos pasaulis yra palankus ir prielankus poezijai, lygiai kaip naivu šiandien dar tikėti, kad grožis išgelbės pasaulį. Tačiau būtent kultūra vienintelė gali atremti nuolatos atgimstančią barbarizmo grėsmę, kad ir kokia painia ir iš pirmo žvilgsnio patrauklia idealogija ji būtų ginkluota. Ne visai atsitiktinai prisimenu šias grėsmes, vildamasis, kad mūsų kultūros branda ir ateityje liks pajėgioms pasipriešinti. Didžiuosius, jei bent maža dalelytė busiu prie to prisidėjęs.

Fotomenininkas Antanas Sutkus:

– Sovietinė valdžia neleido rengti parodas nuotraukų, kuriose vaizdavau liūdną, purviną tuometinį gyvenimą, nuskurdusius „tarybinius žmones“. Dabar tokios parodos patraukia

daug lankytojų, jos primena anuos laikus.

Istorinių romanų ciklo *Karalystė* autorius prozininkas **Petras Dirgėla:**

– Kaip aš traktuojau istoriją? Istorija nėra griuvėsiai, tai nėra kokia nors archeologija, istorija, visados yra DABAR. Čia dabar mes gyvenam ir tą istoriją neišvengiamai atspindim (reflektuojam), kadangi visos aktualios, viskas, kas yra aktu, alu tiek politiniu, tiek geopolitiniu, tiek santykių su kaimynais, tiek prekybos bei ekonomikos klausimais, – visus šiuos dalykus aktualina būtent istorija.

Rašytoja Bitė-Vilimaitė:

– Dabar gyvenu ypač pakilią kūrybinį laikotarpį. Pabaigiau apysaką – savo *Rojaus obuoliukų* tęsinį... Kai ją rašiau, man tarsi nematoma ranka gniaužė gerklę, – taip buvo gaila vaizduojamų žmonių, kuriuos negailestingai laužo gyvenimas. Man neįdomus tur-

tingi, sotūs, savimi patenkinti žmonės. Su tokiais nebendrauju ir gyvenime. (Arba jie nebendrauja su manim?).

Kompozitorius Vytautas Barkauskas:

– Mylėkime savo tėvynę, jos nepriklausomybę. Juk be meilės gyvenimas neįmanomas. O kai didesnis pučiasi prieš mažesnį – tai jau blogai.

Dailininkas Algimantas Kuras

Dėl fizinių priežasčių negalėdamas dalyvauti premijų įteikimo iškilnėse, valstybės vadovams, premijų komitetui jis atsiuntė tokius žodžius: „... Oficialumas mane trikdo. Juk kai kažką darau tapydamas – esu nematomas, o ką padariau, jeigu parodau, – yra matoma (tegul).“

Taigi atleiskit, – šiandien noriu būti nematomas.

Parinko

Algimantas Antanas Naujokaitis

Antrasis antologijos tomas

Leidyklos „Sviesa“ vyriausioji redaktorė Lidija Rasimavičienė ir prof. Vincas Auryla su egzodo vaikų literatūros antologijos antruoju tomu Vilniuje vykusioje knygų mugėje.

Algimanto Žiziūno nuotrauka.

Kaune veikianti vadovėlių ir mokomosios literatūros leidykla „Sviesa“ neseniai išleido Vinco Aurylos sudarytos antologijos *Lietuvių egzodo vaikų ir jaunimo literatūra 1949–1990* antrąjį tomą. Plačiau papasakoti apie šį leidinį ir jo reikšmę *Draugo* šeštadieninio priedo bendradarbis **Algimantas Antanas Naujokaitis** paprašė „Sviesos“ leidyklos vyriausiąją redaktorę **Lidiją Rasimavičienę** ir knygos sudarytoją prof. **Vincą Aurylą**.

L. Rasimavičienė. Daugelis skaitytojų, be abejo, žino, kad užpėnai mūsų leidykla išleido prof. V. Aurylos sudarytos stambios antologinės knygos *Lietuvių egzodo vaikų ir jaunimo literatūra 1945–1990* pirmąjį tomą, į kurį sudėta išiečių parašyti prozos kūriniai. Antrame tome rasime minėtus metais parašytą poeziją ir dramaturgiją.

Kaip ir pirmasis, taip ir antrasis tomas parengtas kruopščiai ir kvalifikuotai, jis svarbus tiek kultūrinio, tiek meninio požiūriu. Juk sudarytojas – vaikų ir jaunimo literatūros tyrėjas profesorius Vincas Auryla yra žinomas ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje. Jo studija *Lietuvių vaikų literatūra* priimta į JAV Minnesotą universiteto pasaulinės vaikų literatūros tyrimų fondą.

Nacionalinę premiją laimėjęs už istorinių romanų ciklą *Karalystė* rašyt. Petras Dirgėla.

Algimanto Žiziūno nuotr.

Profesorius taip pat yra Tarpautinės vaikų literatūros tyrėjų sąjungos narys, jis dalyvavo, rengiant Stokholmo manifestą „Karta pavojuje“ ir Jungtinių tautų generalinės asamblėjos 2002 m. specialioje sesijoje New Yorke, priimant deklaraciją „Pasaulis vaikams“.

Reikšmingas, išliekamąjį vertę turintis, prof. V. Aurylos darbas yra jo dvitome egzodo vaikų ir literatūros antologija. Kaip ir į pirmąjį, taip ir į antrąjį tomą jis surinko viską, ką reikšmingesnio sukūrė išiečių vaikų literatūros darbininkai. Greta Vytės Nemunėlio – Bernardo Brazdžionio, Birutės Pukelevičutės, Leonardo Žitkevičiaus, Petronėlės Orintaitės, brolių Adolfo ir Jono Mekų, Kosto Ostausko, Stasio Dziugo, kitų žinomų rašytojų poezijos ir dramos kūrinių, į antrąjį tomą sudėta S. Jakšto, V. Genytės-Smaizienės, K. Grigaitytės, L. Lankos – J. Pautienutės, Z. Gavelio, S. Lauciaus, A. Paškevičutės, S. Jonynienės, P. Nato – P. Zarankos, kitų Lietuvių nežinomų ar mažai žinomų autorių vaikams ir jaunimui skirtų eilėraščių, pjesių, scenos vaizdėlių. Surasta autorių ne tik Šiaurės Amerikoje, bet ir tolimiausiose pasvietėse. Antai, antrame tome įdėta Brazilijoje gyvenusio ir kūręs rašytojo bei keliautojo Petro Babicko geras pluoštas vaikams skirtų eilėraščių. Pasak prof. V. Aurylos, P. Babickas laikytinas moderninės lietuvių vaikų poezijos pradininku. Antrame tome taip pat rasime autorių, jau gimusių ir augusių išiečių. Tai Birutės Šlajutės-Nalienės eilėraščiai, Austės Pečiuraitės keletą paveikslų kalėdinis vaizdelis *Užburto kanklės*. Jų kūryba priartėjo prie vakarų vaikų literatūros.

Antrame tome yra mažai žinomų arba neskelbtų rašinių, tarp jų – Domo Veličkos 1952 m. parašytas straipsnis „Čikagos lietuvių vaikų teatras“ o taip pat šio autoriaus parašytos pjesės.

Antrame tome yra mažai žinomų arba neskelbtų rašinių, tarp jų – Domo Veličkos 1952 m. parašytas straipsnis „Čikagos lietuvių vaikų teatras“ o taip pat šio autoriaus parašytos pjesės.

Kaip ir pirmame, taip ir antrame tome, pateikiama bibliografinių žinių apie kiekvieną autorių, jų kūrybą, nurodomi šaltiniai, iš kurių imti antologijos tekstai. Knyga gražiai iliustruota egzodo dailininkų piešiniais, grafikos darbais.

Antrasis tomas išleistas su lietuviškos spaudos atgavimo šimtmečio paminėjimo ženklų tituliniam viršelyje. Tai susi-šaukia su knygon įdėta pedagogų, literato ir visuomeninko Domo Veličkos pjese *Stulpai ant dangaus*. Šio vaidinimo veiksmas vyksta žemaitijoje spaudos draudimo metu.

Antologijon sudėti kūrinių puoselėja vaikų ir jaunimo tautinę tapatybę, diegia tėvynės Lietuvos meilės ir ilgesio jausmą, skatina po kitas šalis pasklidusių mūsų tautiečių vaikus neužmiršti lietuvių kalbos ir rašto.

V. Auryla. Slenka laikas, ir daug svetur parašytų vaikų literatūros kūrinių būtų dingę, jei jie liktų nesurinkti, nesudėti į tuos du antologijos tomus.

Šio sunkaus ir atsakingo darbo ėmiausi, paskatintas egzodo vaikų literatūros rašytojo Stasio Dziugo ir Lietuvių rašytojų draugijos pirmininkės Stasės Petersonienės įkvėpiančių žodžių bei reikšmingos talkos. Susilaukiau dėmesio ir paramos taip pat iš kitų išiečių kultūrininkų. A. Jonušaitė-Abromaitienė antrajam tomui atsiuntė floristinių atvirukų, Juozas Končius pateikė pluoštelį fotografijų iš vaikų vaidinimų, dr. A. Veličkaitė atsiuntė nespausdintų tėvo pjesių, straipsnių apie vaikų teatrą. Knyga išleista Lietuvių fondui ir Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijai parėmus. Visiems pagalbinkams nuoširdžiai dėkoju.

L. Rasimavičienė. Antologijos *Lietuvių egzodo vaikų ir jaunimo literatūra 1945–1990* antrasis tomas pasieks ir išiečių – 100 egzempliorių pasiūsimė Lietuvių fondui.

Antologijon sudėti kūriniai puoselėja vaikų ir jaunimo tautinę tapatybę, diegia tėvynės Lietuvos meilės ir ilgesio jausmą, skatina po kitas šalis pasklidusių mūsų tautiečių vaikus neužmiršti lietuvių kalbos ir rašto.

Dail. V. Kanytės-Balukienės tapyba

ELENA URBAITYTĖ

Su dail. Vanda Kanytė-Balukienė susipažinau Freiburgo meno mokykloje Ecole des Arts et Metiers, Vakarų Vokietijoje. Ji jau buvo studijavusi tapybą Vilniaus dailės akademijoje ir nebuvo pradedanti meno studentė, kaip daugelis Freiburgo meno mokyklos mokinių. Dvejus metus Freiburge teko su Vanda studijuoti tapybą A. Valeskos ir V. Vizgirdos vadovaujamos tapybos klasėse. Jos tapybai turėjo įtakos šių Lietuvoje ir Paryžiuje baigusių meno studijas dailininkų kūryba. Dėmesys buvo skiriamas, stebint gamtą, pajausi ne tonalių spalvų formą, kaip iki tol buvo įprasta, bet per grynai spalvinių derinių skalę. V. Vizgirda buvo susipažinęs Paryžiuje su postimpresionistinėmis meno srovėmis, tarpe jų su Fauvismo tapybos srove. Šis stilius daug įtakos turėjo paties V. Vizgirdos tapybai. Jis mokė studentus vaizduoti gamtos objektą grynų spalvų dėmėmis.

Vanda stipriai ir jautriai juto spalvą. Jos mokytojai tai pastebėjo ir visuomet kreipė daug dėmesio į jos studijas. Ji Freiburge tapė figūrą, portretus ir mėgo šio miesto apylinkėse tapyti peizažus, nes gamta su jos turtinga ir vešlia augmenija, persunkta šviesos, mirgėjo spalvomis ir sukeldavo daug įkvėpimo tapybai.

Atvykusi į Ameriką, apsisėjo Čikagoje. Čia ji toliau tęsė meno studijas Akademie of Fine Arts. Nauja aplinka padiktavo naujas idėjas. Amerikos menas tuo laiku buvo įtakojamas svarbių tarptautinio meno srovių, ypač abstraktaus meno, kuris buvo didžiausias XX a. atradimas, besivystantis į geometrinių struktūrų stilių. Marcel Duchamp turėjo daug

įtakos to meto amerikiečių menai, pabrėždamas „surastų objektų“ svarbą (P. Picasso taip pat buvo susizavėjęs ta idėja), optinis menas: nedidelių geometrinių kontrastingų spalvinių formų sprendimai ir kiti nemažiau svarbūs stiliai buvo atrandami, diskutuojami ir aprašomi. Tai toks kada buvo toks aktyvus ir turtingas šešto dešimtmečio meno istorijos laikotarpis Amerikoje. Tokioje aplinkumoje brendo Vandos menas. Ji atsivežė patyrimą tapyboje iš Freiburgo, bet susidūrė su naujos aplinkos idėjomis, nebuvo joms abejinga. 1971 m. ji pakeitė savo tapybos kryptį.

Vandos namuose buvo lietuviškų, liaudies motyvais išaukštų lino drobių — staltiesių, takelių, stalų ir lovų aptiesalų. Daugiausia jos buvo išaustos Lietuvoje ir Vandos mėgstamiausios buvo austos rankomis. Po ilgų studijų ir apmąstymų Vandai atėjo mintis naudoti šias lino drobes iš Lietuvos užuot komercinės pirktos drobės. Išaustos lino drobės natūraliai susidėjo iš nedidelių įvairių kvadratėlių. Tai buvo išgrauotas paviršius, laukiantis menininkės kūrybinio išsiliejinimo.

Lietuvoje išaustos drobės natūraliai susidėjo iš nedidelių kvadratėlių — tai buvo išgrauotas paviršius, laukiantis menininkės kūrybinio išsiliejinimo.

Vanda ant šito paviršiaus pradėjo tapyti patyrimą spalvomis, įgytą Freiburge, bet išlaikintą nuo gamtos priklausomybės — portreto, peizažo ir figūros. Vanda pasakojo, kad jos tikslas tapyboje visuomet buvo kompozicija — spalvų ir judesio sintezė. Dabar figura tapo egzistuojantis raštas drobėje, kuri menininkė transformuoja

savo naujai išsakytą kūrybinę jėgą. Ji įveda įvairias spalvines, geometrines formas, nepaneigdamas liaudies audiovizualinio pagrindų. Ant „surasto objekto“ (liaudies lino) menininkė tapo abstrakčias, optines iliuzijas primenančias kompozicijas — pulnas gyvenimo džiaugsmo, pulsuojančius vienetų. Ji įveda sau būdingas vizualines išraiškas, persunktas per XX a. perspektyvinio matymo taškus. Naujai gimusios spalvinės kompozicijos įgauna naują gyvenimą su menininkės drąsiu savęs pripažinimu. Jos tapyba pulsuoja ritmiškais chromatinėmis spalvomis ir skirtingai apipavidalina kiekvieno darbo visumą. Žvelgiant į jos darbus, atsiskleidžia suvokimas, kad šios kompozicijos yra ir jos vidinių dvasinių struktūrų apreiškimas. Antra vertus, šie elegantiški, pasikartojantys raštai yra pristatyti lyg kompiuterio grafika ir apima šių dienų tapybos suvokimą.

Vanda sujungė senąjį ir naująjį, pritaikomąjį bei grynąjį meną. Ji surado sintezę tapyboje, kuri yra originali ir istorinė mūsų išeivijos kulturoje, o taip pat tarptautinėje plotmėje.

Meno kritikas D. Anderson

Nuotrupa iš spektaklio. Viduryje — „Sodaauto“ ansamblio vadovė Gita Kupčinskienė.

Jeigu nerūpėtum, Motina Tėvyne

REGINA BALČAITIENĖ

Šaltą, giedrą, saulėtą, sidabrinėmis snaigėmis besipuošiantį vasario 7 d. rytmetį, „Sodaauto“, Bostono folklorinio ansamblio dalyvių automobilių virtinė, lyg skurdžių paženklintas miško takelis, traukė Putnam, CT, Nekaltai Pradėtosios Marijos seserų vienuolyno link. Čia, šiuose namuose, turėjo gimti nauja lietuviška plokštelė, įamžinanti lietuvišką folklorinę dainą, bei 1901–1921 metų Pensilvanijos lietuvių angliakasių spektaklio programą.

Kad geriau susipažintume su Bostono folklorine „Sodaauto“ grupe, pakalbino me jos ilgametę vadovę Gitą Kupčinskienę.

— Kiek metų vadovaujate ir kaip seniai susikūrė šis kolektyvas?

— Mes pradėjome rinktis 1974 m. rudenį. Pirmieji pasirodymai prasidėjo po vieno metų darbo, t.y. 1975 m. rudenį. Vadovauju daugiau kaip 28 m.

— Kokią žmonių grupę apjungia kolektyvas, ar yra amžiaus riba?

— Mūsų susirenka per 30 žmonių. Amžiaus vidurkis įvairus — nuo 25 m. iki 65 m. Ypatingų konkurso sąlygų patekti į kolektyvą neturime.

— Ar noriai visi renkasi į repetitijas, kur turite galimybę repetuoti?

— Paprastai repetuojame 1 kartą per savaitę, penktadieniais. Mielai visi atvyksta į repetitijas. Esame labai dėkingi klebonui Vincui Valkavičiui, kuris vadovauja Norwood, MA, parapijai, už galimybę repetuoti Šv. Jurgio lietuvių parapijos salėje. Taip pat esame repetavę Bostono Lietuvių klubo salėje.

— Kas paskatino ir kokių tikslų sukūrėte šią programą?

— Tikslas — įamžinti lietuvišką žodį ir dainą. Mes paruošėme visą spektaklį, bandydami parodyti 1901–1921 m. Pensilvanijos lietuvių angliakasių kasdieninio gyvenimo ypatumus: vargus, nelaimės, ir mažus džiaugsmus. Tam ir susirinkome vasario 7–8 d. Nekaltai Pradėtosios Marijos seserų vienuolyno, Putnam, CT, kad galėtume įrašyti savo programą garso juostoje. (CD).

— Ar esate daugiau išleidę garso įrašo juostų, kur klausytojai galėtų pasiklausyti lietuviškų dainų?

— Taip, esame išleidę garso įrašo plokštelę 1979 m. „Motulės dainos“, kuri buvo užsakyta ir pritaikyta pagal autorės Gražinos Krivickienės to paties pavadinimo knygą, *Motulės dainos*, išleistą Prancūzijoje.

— Kur tenka pasirodyti ir

išvykti su savo programomis?

— Daug pasirodymų turėjome Bostono Lietuvių klubo salėje, koncertavome Čikagoje, Kanadoje, Vašingtone, Baltimorėje, Hartforde, Kalifornijoje, New Yorke, Los Angeles, Briuselyje, Belgijoje, Vokietijoje, Lietuvoje. Pirmą kartą Lietuvoje koncertavome 1992 m., parodydami Pensilvanijos lietuvių angliakasių programą, kuri yra užrašyta garso ir vaizdo juostoje Lietuvos TV. Koncertavome Vilniuje, Marijampolėje, Druskininkuose, Nidoje, Šiauliuose, Klaipėdoje. Paskutinį kartą pasirodėme Lietuvoje 2003 liepos mėnesį Dainų ir šokių šventės folkloro dienoje.

Norėčiau paminėti visus kolektyvo narius: Valentina ir Gintaras Čepai, Birutė ir Bronius Banaičiai, Zita ir Perkūnas Kriukoniai, Vytautas Dilba, Andrius Dilba, Rasa Lilija Kulbienė, Danutė Kazakaitienė, Jūratė ir Gintas Narkevičiai, Rima Tamulė, Vida Rimkuvienė, Kristina Krikščiukaitė, Daria Giniūnaitė, Estera Sužiedelienė, Orinta Kalibaitienė, Renata ir Vytas Bazikai, Rikantė ir Kęstutis Kveragos, Teresė Durickas, Kotryna Rhoda, Jūra Grauslienė, Regina Balčaitienė.

Visiems jiems tariau nuoširdžiausią aciu!

— Ka norėtumėte palinkėti išeivijos lietuviams?

Lietuviams neįmanoma lietuvišką dainą padėti į šalį. Dainos ateina, ir mes ateiname su jomis, todėl maloniai kviečiu visus, kam prie širdies daina, kam prie širdies Lietuva tėvynė, ateikite pas mus, ateikite ir dainuokite...

Taip pat mes dalyvavome tarptautiniuose festivaluose, iš jų žymiausias 1998 m. „Smithsonian Folk Life Festival“ Vašingtone, kur dalyvavo atstovai iš Estijos, Latvijos ir Lietuvos. Mes buvome vienintelis kolektyvas, priimtas į pabaltiečių pasirodymus, nes atitikome rengėjų folklorinio autentiškumo reikalavimus.

— Ar lietuviško folkloro programą yra populiari tik lietuvių klausytojų tarpe?

— O, ne. Kaip nekeista, lietuviškas folkloras labai sudomino tikruosius amerikiečius.

— Ar šie koncertai yra kompensuojami jums ir dalyviams finansiškai, ar yra vedini idėjos ir lietuvišybės?

— Mūsų kolektyvo nariai suvažiuoja iš Massachusetts, New Hampshire, Florida, Washington, Maine valstijų. Visus juos telydi viena: gyvenimo prisiminimai, lietuviška daina, tėvynės ilgesys. Kompensacijos bei paaugoti pinigai tik iš dalies padengia kelionių išlaidas. Didesnėmis aukomis mus remia Žilionio fondas iš Nashua, NH. Nesenai gavome auką iš nežinomos rėmėjos per kleboną Vincą Valkavičių. Šias aukas panaudosime garso įrašo išleidimui.

— Kas padeda įgyvendinti jūsų užsibrėžtus tikslus?

— Pirmiausia turbūt kolektyvo nariai, be kurių aš negalėčiau paruošti programos. Stiprią paramą jaučiu savo vyro Aido Benedikto Kupčinsko, instrumentinės grupės vadovo, ir sūnaus Aido Zenono Kupčinsko, garso inžinieriaus, operatoriaus.

— Lietuviams neįmanoma lietuvišką dainą padėti į šalį.

Jos ateina — ir mes ateiname su jomis, todėl maloniai kviečiu visus, kam prie širdies daina, kam prie širdies tėvynė, ateikite pas mus, ateikite ir dainuokite...

Dėkojame Gintai Kupčinskienei už pasidalijimą mintimis su skaitytojais, linkime kuo geriausios sėkmės, platinant lietuvišką folklorinę dainą ir šoki, o mes sugrįžtame į Nekaltai Pradėtosios Marijos seserų vienuolyno namus Putname, kur, po ilgos ir atsakingos darbo dienos, mus labai maloniai, šiltai priėmė ir apgyvendino provinciole sesuo Paulė Savickaitė ir dar septynios seserys, spinduliuojančios tyrumu, gerumu, vaišingumu ir nuolankumu. Dėkojame visoms seselėms už priėmimą ir pasirūpinimą, dėkojame Matildai Kurapkienėi, kuri daugiau negu 40 m. kepa ir vaišina kvapnia lietuviška duona ir baltu pyragu.

Vasario 7 d. skaistų mėnėsienos vakarą negalėjome nepaminėti 10 m. sukakties, kaip netekome vieno iš „Sodaauto“ grupės aktyvių narių, skautininko, tautininko Antano Kulbio. 1990 m. visi išvydome jo režisuotą ir pastatytą meninį filmą „Legenda apie Gedimino sapną“, kuris buvo pastatytas Neringos stovykloje. Jam buvo tik 32 m. kai staigi negailestinga liga nukirto jo gyvenimo kelią. Susimąstius žvakių šviešoje, pušų viršūnėmis besiridnanciančiai mėnėsienai, tyliai minityse malda, giesmė ir daina kiekvienas pabendravo su Antanu Kulbiu.

Dėkojame kapelionui Vytautui Gedvainiui, kuris rytinėse Mišiose palaimino mūsų darbą ir triušą, ir su Dievo palaima išlydėjo į namus, dėkojame visiems, kas prisidėjo prie garso įrašo juostos išleidimo, ir tariame: sudie — iki kitų susitikimų...

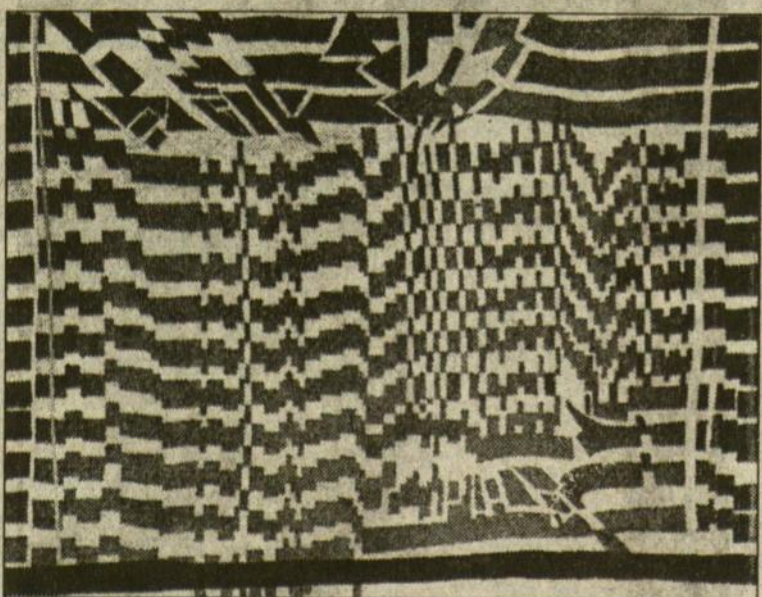
Tad „jeigu nerūpėtum Motina, Tėvyne, kam tada beplakty man širdis krūtinėje...“

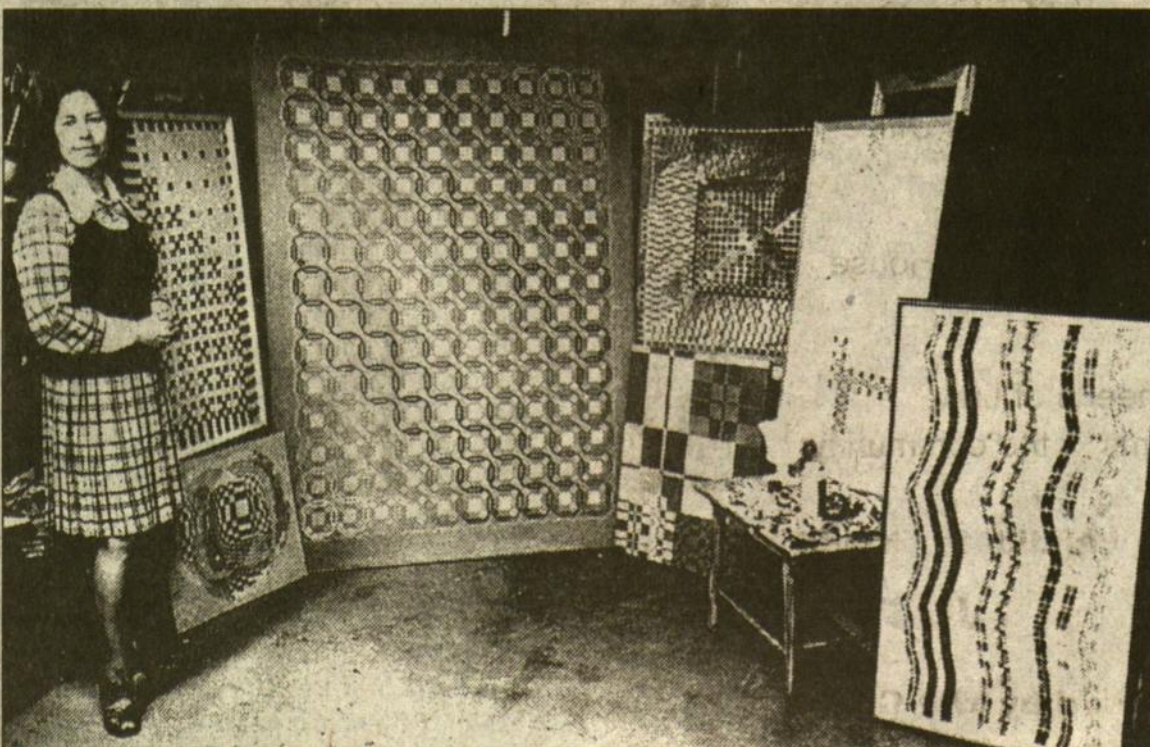
Aidas Benediktas Kupčinskas, instrumentinės grupės vadovas (kairėje) ir Kęstutis Kveraga, vienas instrumentinės grupės muzikantų.

Aidas Zenonas Kupčinskas, garso inžinierius, ir Gita Kupčinskienė, „Sodaauto“ ansamblio vadovė.

Dail. Vandos Kanytės-Balukienės kūrinys.

Dail. Vanda Kanytė-Balukienė prie savo kūrinių 1973 m. Čikagoje. Vaclovo Noreikos nuotrauka.